

ségessége, a dokumentum inkább magas elvekről folytatott elmefuttatásokra inspirált. Tetszés szerint csipegethetett mindenki a jó javaslatokból, észrevételekből. Hanem akik ezt tették, éppen a dolog lényegét nem vették észre. Nevezetesen az került elő figyelmüket, hogy itt nem "jó javaslatokról", /be/épít/het/ő jellegű észrevételekről van szó, melyeket ki-ki a saját érdekei által őrözött eszmei arzenáljába zárhat. A Jámbor szándék -- szándék: egy önerőből társult csoport szuverén akaratnyilvánítása. Nem opposíció, hanem önálló akarat alapján álló /csak ilyen lehet!/ együttalkotási szándék. Ez -- mint jelenség -- meglepő -- új /-nak hat/.

Optimista befejezés. -- A dokumentum maga félkész, sok helyen ellentmondásos és elnagyolt. Még így sem illett a rutinvitához, és megőrdemli azon kevesek kritikáját, akik tüstént, érezték azt, amit röntebb írtam, és nemcsak részletekről beszéltek, hanem az egészet nézték, és úgy mondták el -- nagyon keményen -- véleményüket.

Ezután a cselekvésen a sor. A Dékán véleménye, miszerint 1983-ra csak "tan-tárgykorszerűsítést", nem pedig reformot terveztek, csak megerősítheti a Jámbor szándék szerzőit abban, hogy munkálkodásukkal nincsenek elkésve. Mert a reform /a későbbre ígért/ komoly kísérletezést kíván, melynek itt a szegedi bölcsészkaron éppen a Jámbor szándék lehet kiindulópontja. Ilyen kísérlethez persze -- az adott körben -- a megkötdőrendelkezők föloldása szükséges, amit vállalni kell, hiszen egyetlen reformterv helyessége sem igazolható reformszituációban folytatott kísérletek nélkül. /Következőképpen a helyesnek beállított reformtervekben nem lehet eléggé kételkedni, ha nem előzték meg kísérletek./ S mi más lehetne megfelelőbb környezet egy, a Jámbor szándék ihlette, komolynak remélt kísérlet számára, mint maga az intézmény, ahol a reformot majd bevezetni kívánják?

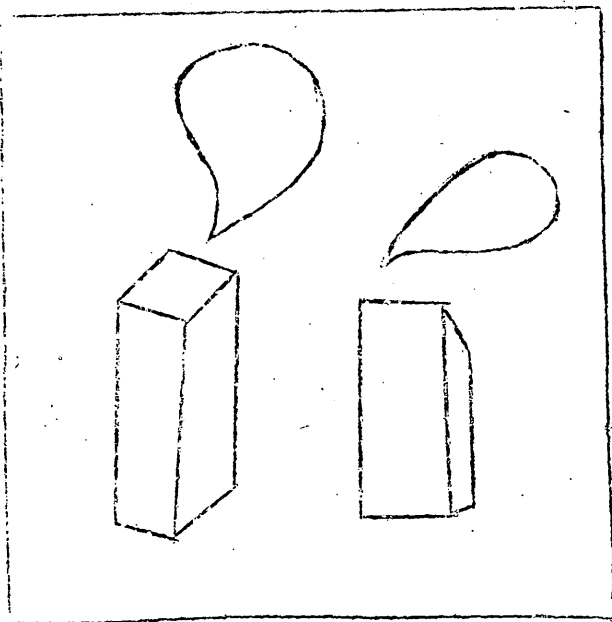
/-Em-/

Tanárok, tanárjelöltek nehéz feladatok előtt

1982 őszén megjelent a legújabb IV.-es gimnáziumi történelemtankönyv, szerzője Jóvárné Szirtes Ágota, Dr. Szabolcs Ottó, az OPI munkatársa 1983. február 18-án a Magyar Nemzetben megjelent cikkében a reform-történelemtankönyvekről megállapította: "A szerzők általában igyekeztek átvenni a tudomány új eredményeit, a már elavult szemlélet helyett lényegesen korszerűbbet adni. Ezt még a közelmúltat tárgyaló negyedikes gimnazista tankönyv is példamutató módszerességgel tudta megoldani." Szabolcs Ottó objektivitásában, tárgyismeretében sem okom, sem jogom nincs kételkedni, annál is kevésbé, hiszen a IV.-es tankönyv impresszumából kiderül, ő maga is résztvett e mű elkészítésében.

A Jóvárné-féle tankönyvet nem tudom összehasonlítani az előző években használtakkal, mivel ezt a rendelkezésemre álló terjedelm nem teszi lehetővé. Ugyanezért nem tudom elvégezni az egész könyv elemzését, de a mondanivaló kifejtéséhez talán elegendő a könyv egy részletét, a fasizmus hatalomrajutásával foglalkozó fejezetet bemutatni.

Az még pusztán szerzői-szerkesztői figyelmetlenségnek tűnt számomra, hogy a

tankönyv 24. oldalán "július 4-i tüntetés Pétervározt" felirattal megjelenő kép a 64. oldalon ismét felbukkan, ekkor már kisebb nagyobb formátumban "Munkástüntetés két kommunista temetésén, akiket a nácik gyilkoltak meg... stb." aláírással. De az már semmiképpen sem lehet véletlen, hogy az 1920-as évekről szólva a tankönyv ugyan megemlíti, hogy a Német Kommunista Párt 1923-ban "a szocialista forradalom kieroszakolására" törekedett /35. l./, de l./ nem említi meg, hogy ez már a második ilyen "kísérlet" volt. Az első, az ún. "Márciusi Akció" 1921-ben zajlott le, Kun Béla, a Kommunista Internacionálé megbízottja irányításával. A kalandor akciót Lenin élesen bírálta. Ez is egyik oka volt annak, hogy 2./ 1923-ban az NKP akkori vezetői csak habozva, félénken fogtak újabb kísérletükbe, a Kominternen belül is éles viták folytak a németországi helyzet megítélése kérdésében, az NKP vezetői túlértékelték a német fasiszták erejét, ezért egy idő múlva maguk is fékezni kezdték a tömegmozgalmakat, stb.

A tankönyv 35. oldalán a következőket találjuk: "A német szociáldemokrácia oportunizmusa magyarázta a Kominternben a 20-as években kialakult árnyalatlan nézetet, mely a forradalmi munkásmozgalom legfőbb ellenségét a reformista szociáldemokráciában jelölte meg." Nehéz helyzetbe kerülnek a tanárok, tanárjelöltek, ha gimnáziumi tanítványaik rákérdeznek ezekre a sorokra. A tankönyv állítása ugyanis egészen egyszerűen pontatlan, félrevezető, végtelenül leegyszerűsíti a két világháború közötti munkásmozgalom rendkívül bonyolult problémakörét. Szót sem ejt arról, hogy 1917--1922 között a kommunista mozgalomban világszerte általános volt a meggyőződés, hogy a permanens proletár világforradalom korszaka megkezdődött. Leninék Európa-szerte várták-remélték-segítették a proletárforradalmak kirobbanását. Ebben az eszmekörben élve logikus, hogy minden olyan erő /nemcsak a szociáldemokráciát!/ természetes ellenfelüknek, ellenségüknek tekintettek, amely nem fogadta el igaznak ezt a perspektívát. A Kominternben a 20-as években csak lassan, fokozatosan alakult ki az élesen szociáldemokrácia-ellenes "árnyalatlan nézet", annyira lassan, hogy csak a KI VI. kongresszusa /1928/ után vált hivatalos irányvonallá, addig több országban is a szociálisták és a kommunisták időnként képesek voltak együttműködni, éles vitáik ellenére is.

De a "reform"-tankönyv módszere a maga teljességében "A fasiszmus uralomra jutása Németországban" c. fejezetben nyilvánul meg /62-67. l./. Ez a hat oldal is, mint az egész könyv, gazdagon illusztrált, táblázatokkal, statisztikákkal, képekkel, eredeti idézetekkel operáló rész. Az ósrégi, az 1950-es évek elejére nyúló eszmei gyökerekkel rendelkező szemléletből kiindulva a nácik megerősödésének fő okát a tankönyv abban véli megtalálni, hogy a gazdasági világválság a "fejlett tőkésországok közül legmélyebben" Németországot érintette; a "munkásság elégedetlen volt a szociáldemokraták óvatos politikájával, s ez növelte a kommunisták népszerűségét" /63. l./. Az e sorok mellett található táblázat adatai mintha alá is támasztanák az állítást: 1928-ban a KP 3,23 millió, az SPD 9,15 millió szavazatot szerzett, 1932 novemberében a kommunistákra már 5,97 millióan, a szociáldemokratákra már csak 7,23 millióan szavaztak. De a fenti két adatpár összevetése után a középiskolai tanárnak kínos percekkel kell átélnie, ha élesszemű tanítványai közül valaki megkérdezi, hogy ha egyszer a munkások elégedetlenek voltak a szociáldemokrácia óvatos politikájával, akkor miért szavazott több mint hétmillió, zömében nagyipari, szervezett munkás még 1932 késő őszén is a szociáldemokrata pártra. A másik állítást, melyszerint "A mérsékelt, ún. középrétegek befolyása és tekintélye jelentősen csökkent, megerősödött viszont a munkásmozgalom" /uo./ viszont a tankönyv saját táblázatának adatai sem igazolják. Furcsa kontásiban, amelyből nem derül ki, hogy a majd egy tucat polgári, nacionalista, katolikus, stb. párt közül melyek morzsolódtak föl 1928 és 1932 között, melyek tartották magukat és melyek erősödtek meg, de a tankönyv főbb a "4 legnagyobb polgári párt" szavazatait. Ebből kiderül, hogy ezek a pártok 1923-hoz képest csak 1,72 millió szavazatot veszítettek, de 1932-ben még mindig 10 millió szavazótáboruk volt, míg a náci párt ugyanezen idő alatt 0,81 millióról 11,70 millióra növelte szavazóinak számát. Ha matematika-tagozatos IV.-es gimnazistáknak kell ezt a táblázatot történelemórán

beadni", a tanár nehéz helyzetben lesz. Ivel a tankönyv nem beszél arról, hogy "4 legnagyobb polgári párton" kívül még milyen nem-munkáspártok voltak Németországban, valamint arról sem, hogy az n. első szavazók milliói jelentek meg ebben az időszakban az urnáknál, igen nagy zavarba hozza a tankönyvet forgatókat.

De a 63. lapon közölt táblázat adatai ellentmondanak a 65. lapon közölt állításnak is, amely szerint: "Az 1932-es novemberi választásokon azonban az NSDAP kétmillió szavazatot veszített, miközben a munkáspártokra leadott szavazatok száma kb. ugyanennyivel nőtt. A finánc-tőke, hogy ezt a tendenciát megállítsa, gyorsan hatalomra segítette a náciakat." A tankönyv saját adatai szerint ugyanis a "munkáspártok" közül az SzDP ekkor mintegy 600 000 szavazatot veszített; a Kp viszont csak körülbelül ugyanennyit nyert, az igazán szavazatnövekedés a "polgári pártokból" következett be, ezek 8,41 millióról 10 millióra növelték szavazataik számát.

A tankönyv szerint: "A német finánc-tőke azért támogatta a náci pártot, hogy segítségével megakadályozzon egy esetleges baloldali fordulatot." Miután az SzDP-ről eddig a tankönyvből csak az derült ki, hogy opportunisták, megalkuvók párt, természetesen kizárólag az NKP ma-

Iker-interjú

A: Már régen meg szerettem volna tőled kérdezni: te tulajdonképpen mit keresel itt, hol csak Madarak járnak? Mert azt ne mondd, hogy te is A színházat keresed, azt meg végképpen személyre szóló sértésnek venném, már meg bocsáss, ha azt állítanád, hogy el is hiszed, hogy megtalálod...

B: Bocsáss meg, hogy szavadba vágok, de ha meg nem sértelek, éppen azt keresem, amit te már elfelejtettél keresni, amit szem elől veszítettél, hiszen ha látnád még állítólagos célodat, tudnád azt is, hogy ez a dolog nem kíván, sőt nem tűr semmiféle kisajátítást...

A: Dehogynem: megköveteli a kisajátítást, hogy óvjuk azoktól, akik az elpusztítására törnek! És rólad még nem tudhatom, hogy érte vagy ellene...

B: Látod, erre mondtam, hogy nem hiszel!

A: Ez nem hit kérdése.

B: Hát minek a kérdése? A tudásé? A szerencsésé?

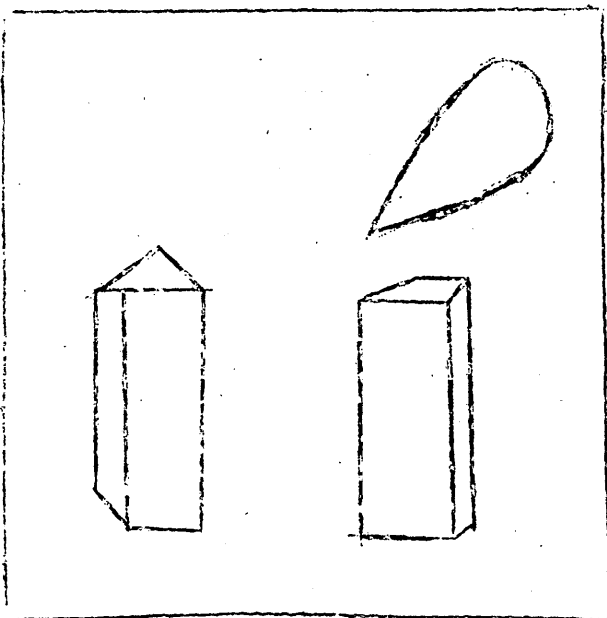
A: A tekintetét! Ne akard az egyetemeset kétvállra fektetni! Ne hidd, hogy "egy pillanat, és kész az idő egésze", mert nem biztos, hogyha lenne, az jó volna... elégünk van a világnagy ókuláreből, abból, hogy X bácsi rengő-ingó elméletére magunkat vagy másokat fanatizáljunk, hogy harcba szólítsunk, s hogy a harcban szépen haljunk... elég a cetekből, orrszarvukból és elefántokból! Ide nekem az Elet elektromikroszkópos képét, totál-analizist akarok! Mert minden gondolatunk mélyén "megnem-gondolt gondolatot" sejtek...

B: Jó. De annak mi a biztosítéka, hogy amíg az Analizis elkészül, a világ nem roskad magába?

A: Magába azért roskadhat, mert apáink is úgy építkeztek, ahogy te szeretnél!

B: És valóban hihető, hogy az Analizis megmenti az Eletet?

A: Ez az egyetlen hihető, s így tudható is. De miről beszélünk? Nem te kérdezel, rajtam a sor. Játsszuk vé-

ad, mint a forradalom vezető ereje. Nem szeretnék azoknak a tanároknak a helyében lenni, akikről majd a gimnáziumban megkérdezik tanítványai: "Mennyire volt forradalmi helyzet Németországban 1932 végén, mert a választási adatok szerint a KP-re ekkor még mindig feleannyian szavaztak, mint a nácikra?!"

De már a "német finánsztőke támogatja Hitlert" c. régi-régi lemezzel is bajok vannak. A tankönyv 1931-et jelöli meg, mint az NSDAP és a finánsztőke "szövetségkötésének" időpontját. Figyelmes gimnazistáknak föltűnhet, hogy 1928 és 1930 között a nácik, ezek szerint még a finánsztőke segítsége nélkül /legalábbis a "szövetség" megkötése előtt/ már 0,81 millióról 6,40 millióra növelték szavazataik számát. A nagytőke egy részét határozottan idegesítette a nácik egy részének harsány antikapitalista demagógiája, más csoportjaik tartottak attól, hogy a nácik hatalomra jutása esetén esetleg polgárháború törhet ki, stb., de differenciált elemzést ezen a ponton sem kapunk.

A tankönyv egy másik állítása, mely szerint a "nácik antiszemitizmusa a zsidóság teljes kiirtása kívánta", téves. 1940. nyarán még Himmler olyan tervet terjesztett Hitler elé, hogy az európai zsidókat pl. Madagaszkárra kéne telepíteni. A zsidóság tervszerű, módszeres fizikai megsemmisítése csak 1941--42-ben kezdődik. A Mein Kampf-ban, amelyből a tankönyv célzatosan, szövegösszefüggéseiből kiragadva idéz/forrásmegjelölés nélkül/, a zsidók fizikai megsemmisítéséről noncs szó.

De a legsúlyosabb problémáim a 64. oldalon található szöveggel vannak: "A fasiszták megerősödéséhez sajnálatos módon a német munkásmozgalom megosztottsága is hozzájárult. Egyik párt sem ismerte föl időben az NSDAP fenyegető veszélyét. Amikor az NKP 1932-ben végül is akcióegységet ajánlott a szociáldemokratáknak, ők azt elutasították."

A tankönyv egy szót sem ejt a Kominternben 1928 után eluralkodó hibás, dogmatikus, szektás "sztálinista" irányvonalról. Nem említi, hogy itt nem egyszerűen a német KP, hanem az egész Komintern irányvesztéséről van szó. Pedig elegendő lett volna a gyönyörűsép, kék nyomdafestékkel szedett idézetek közé beiktatni

gíg, hogy én voltam itt, te pedig az vagy, aki később érkezett. tehát én kérdezek: hogyan képzelted, hogy...

B: Ne játsszuk ezt, ez különben sem a Mi játékunk, ez csak a te játékod lenne! Legyen nekem is szabad kérdeznem!

A: Nem bánom... de akkor... arra nagyon vigyázz, hogy... és azt sem szabadna elfelejtenünk, hogy... bár...

B: Tudod mit? Én az előbb a hitedet vontam kétségbe: ez hiba volt. Ezt visszavonom. Baromság volt. És emlékeztetlek, hogy te is valahogy ezzel kezdted... Ezt se játsszuk tovább, rendben? Játsszuk azt, hogy itt mindenki hisz, és hogy mindenki ugyanabban... igen! Hiszen elődeink éppen a hitvitákon sorvasztották el hitüket! Mi ne tegyük. Ez a te hitednek is elfogadható, nemde?

A: Igazad van, erről ezentúl nem beszélünk. Akkor lássunk a dologhoz. Fog ez menni.

A és B egyszerre néz az órájára: pontosan öt perc múlva, gondolják egyszerre. Felállnak, elindulnak, egyszerre gondolják: Krisztusom, segíts, hogy ne hazudhassak, hogy ne tudjak hazudni, még ha muszáj is, és hát ugya nem muszáj, segíts!

Kibontják szárnyaikat. Felöltik a páncélt. Mikroszkópot és boncasztalt egyelőre felejtene. Igen, először is feledniük kell majd... Azután röpgólni fognak, és megdicsőül és megtisztul a mélység.

Éppen készülődnek. Felkattintják az összes reflektort. Belebámulnak a Láthatatlanba, és mint akik pontosan és előre tudják a szöveget és a címzett összes gondolatát, szavalni kezdik:

a...á...b...c...a...á...b...c...a...á...

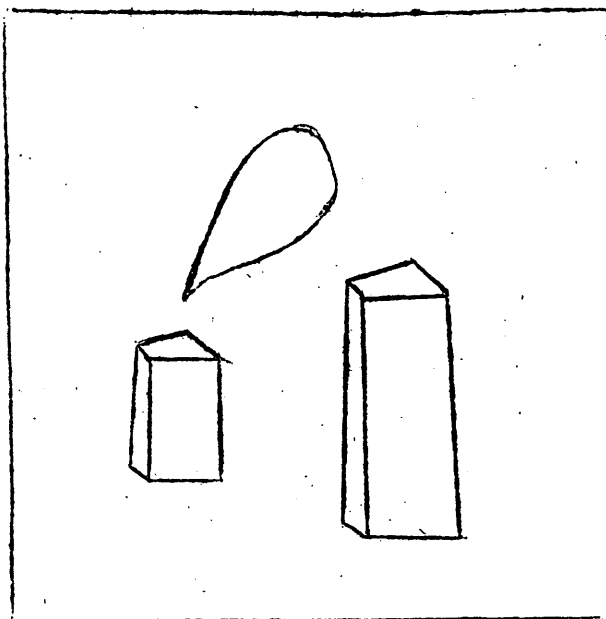
=P'ART=

néhányat a Kommunista Internacionálé Válogatott Dokumentumai c. kötetből /Kossuth K. 1975./. E kötetből bőségesen lehetett volna idézni olyan eredeti Komintern-dokumentumokat, amelyekből kiderül, hogy 1928 után a "fejlett kapitalizmus országaiban" /Egyesült Államok, Németország, Anglia/ a "proletárdiktatúra való közvetlen átmenetet" irányozták elő a kommunista pártok politikai programjai /id. m. 315.l./; ez volt az a korszak, amikor a szociáldemokráciát "szociálfasizmusnak" minősítik /pl. id. m. 361.l./, amely vagy "nyílt fasiszta diktatúrával fenyegeti a német munkásosztályt", már 1929-ben /id. m. 345.l./ vagy pedig már be is vezette azt. Logikus, hogy a Komintern még 1931 tavaszán is abban jelölte meg a kommunisták fő feladatát Németországban is, hogy "A forradalmi megmozdulások összes formáinak előkészítése és kibontakoztatása során a legelkeseredettebb, legkövetkezetesebb és sokoldalú harcra van szükség a szociáldemokrata és reformista vezérek ellen, és ezzel egyidejűleg a legkitartóbb munkára a szociáldemokrata munkásoknak, a reformista szakszervezetek tagjainak megnyerésére az alulról megvalósított egységfront taktikája alapján." /id. m. 384--385.l./. Az alulról megvalósítandó egységfront-taktika képtelenségéről -- azt hiszem -- nem szükséges hosszasan írni, 1935 után a Népfront éppen az 1921--1923-as lenini hagyományokhoz visszanyulva minden szinten megvalósította az egységfrontot a kommunista és szocialista, szociáldemokrata pártok, szervezetek között, pl. Spanyolországban, Franciaországban, stb.

A tankönyvben nem találunk említést arról, hogy 1931 tavaszán a kommunista párt a poroszországi népszavazáson a nácikkal együtt próbálta megdönteni a helyi szociáldemokrata kormányt, annyi engedményt téve az osztályharcos szemléletnek, hogy a népszavazást, amelyet a nácik "barnának" hívtak, ők "vörösnek" neveztek el. Azt sem említi a tankönyv, hogy a Komintern Végrehajtó Bizottsága 1932 augusztus--szeptemberében az NKP elé a "szocialista szovjet Németország" megteremtésének feladatát állította, amihez természetesen nemcsak a fasisztákat kellett legyőzni és szétverni, hanem előbb a polgári demokratikus erőket is, ideértve a szociáldemokráciát is.

Minderről a tankönyvben egy szó sem esik, viszont két eredeti idézet érzékelteti, hogy a munkáspártok közül melyik pártnak mi is volt az igazi politikája. Ezekből az idézetekből kiderül, hogy a gyáva, aljas SzDP azt fontolgatja, hogy talán érdemesebb volna hatalomra engedni a nácikat, míg az NKP vezetője, Thälmann erre azt mondja: "Nem létezik nagyobb és szégyenletesebb árulás a tömegekkel szemben, mint ha azt akarják bebeszélni nekik, hogy a fasiszták ugyanis belebuknak a hatalomba, hagyni kell őket kormányozni. 1932. július" /64.l./.

A tankönyvből nem derül ki, hogy a KP prp agendája, amely 1928 után egyre erőteljesebben hangsúlyozta, hogy a polgári demokrácia és a nyílt fasiszta diktatúra között "osztályszempontból" nincs semmi különbség, milyen romboló, bénító hatású volt. A tankönyv szerzője nem említi, hogy Trockijt, aki már 1930 őszén, amikor az NKP még arról beszélt, hogy a fasizmus elérte csúcspontját, hamarosan össze fog omlani, szociálfasisztának, árulónak, stb. nyilvánították a kommunis-

ták sajtójában, mert defenzív jellegű munkás-egységfrontot javasolt a fasiszták ellen, nem "alulról", hanem a szociáldemokrata pártvezetőkkel is szövetségre lépve.

A tankönyv nem utal arra, hogy 1931 folyamán az NKP sajtójában, parlamenti képviselőinek beszédeiben egyre nyiltabban teret nyert az a nézet, hogy a fasiszmus ellenállhatatlanul növekszik, győzelme mindenféleképpen elkerülhetetlen. Ilyen körülmények között a KP helyesebben teszi, hogy ahelyett hogy "vakon" harcba rohanna és megveretné magát, jobban tenné, ha időlegesen visszavonulna, és hagy-ná, hogy a fasiszták megszerezzék a hatalmat, és lejárassák magukat. 1931. november 29-én az NKP Központi Bizottsága felhívást tett közzé az "Egyesült Vörös Frontról". Ebben az NKP KB azt hangsúlyozza, hogy lehetetlen legyőzni a fasiszmust, ha előbb nem győzik le a szociáldemokráciát. "Üsd a hozzád legközelebb eső baloldali szociáldemokratát!" -- volt ekkoriban a kommunista világmozgalomban a jelszó, logikusan, hiszen a baloldali "szocdem" képes a leginkább megtéveszteni az egyszerű haladó embereket. Remmele, Thälmann mellett az NKP egyik legfontosabb vezetője, Thälmann közvetlen munkatársa 1931. október 14-én a Reichstagban kijelentette: a fasiszták uralomra jutása egycsapásra meg fogja valósítani a proletariátus egységfrontját, amely "mindent el fog söpörni". Gondoljuk át ezt logikusan /lehetőség szerint gimnáziumi tanítványainkkal közösen.../: tulajdonképpen minden erővel támogatni kéne minden haladó embernek Hitlerék hatalomra jutását, nagy ravaszan csapdát állítva a nácioknak a kormányhatalom formájában. Amint a náciok beleesnek a csapdába, és legálisan átveszik a hadsereg, a rendőrség, a hivatali apparátus fölött az ellenőrzést, azonnal, egycsapásra megvalósul a munkás-egységfront. Remmele fentebb idézett beszédében kijelentette: "Ezek a fasiszta urak nem rémitenek meg bennünket, hamarabb el fognak használni, mint bármelyik másik kormány" -- mert... a papírpénz inflációjával nyomorba döntik a munkásokat, az állad, az első a fasisztákat, stb.

1931--32-ben az NKP vezetői többször nyilvánosan kimondták, kinyomtaták: "Mi vagyunk aholnap győztesei, többé már nem az a kérdés, hogy ki kit győz le, már csak egyetlen kérdés van, mikor fogjuk megdönteni a burzsoáziát?"

Sajnos még hosszan lehetne sorolni a tankönyv többi részéből is a tárgyi tévedéseket, szándékos elhallgatásokat, elavult értékitételeket. Nehéz helyzetbe kerül a a gimnáziumi tanár vagy tanárjelölt, aki a történelmi igazságnak megfelelően akarja tárgyat oktatni. Ez az "új, reform-tankönyv" minden talmi csillogása ellenére, a képek, táblázatok, grafikonok ellenére, ebben nem segíti. A dogmatikus történelemszemlélet rut lólába minduntalan átszakítja az új forma vékony leplét, amellyel igazi lényegét takarni igyekszik.

Dr. Karsai László

